

De turbulente historie van de Raaf in Nederland

van middeleeuwen tot en met
herintroductie

Rob Vogel
10 februari 2024

Foto's: Harvey van Diek

Sovon

Opbouw presentatie

- Historische ontwikkelingen
- Van bestrijding tot verdwijning
- Aanloop naar de herintroductie
- De herintroductie
- Terugblik

Bijzondere relatie met de mens

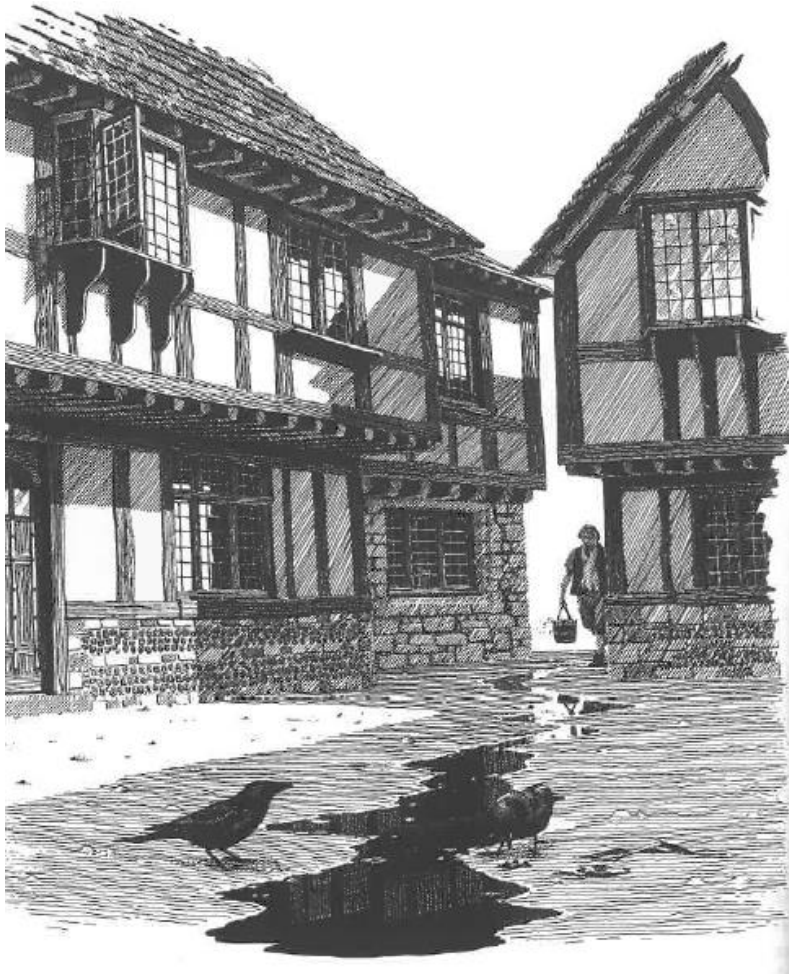

Algemeen in vroegere tijden, maar talrijk?

- ±1270 dichtverzen Jacob van Maerlant in *Der naturen bloeme*
- ‘Raaf’ komt terug in veel streeknamen
- Ernst Brinck (1582-1649): broedlocaties op de Veluwe
- 17^e eeuw: in 8 regio’s verplichte nestverwijdering
- 17^e/18^e eeuw: broedend in reigerkolonies
- 1795 Drenthe “*Gemeenzaamste Wild hetgeen zich er altoos ophoudt*”
- Enkele 1000-en paren?

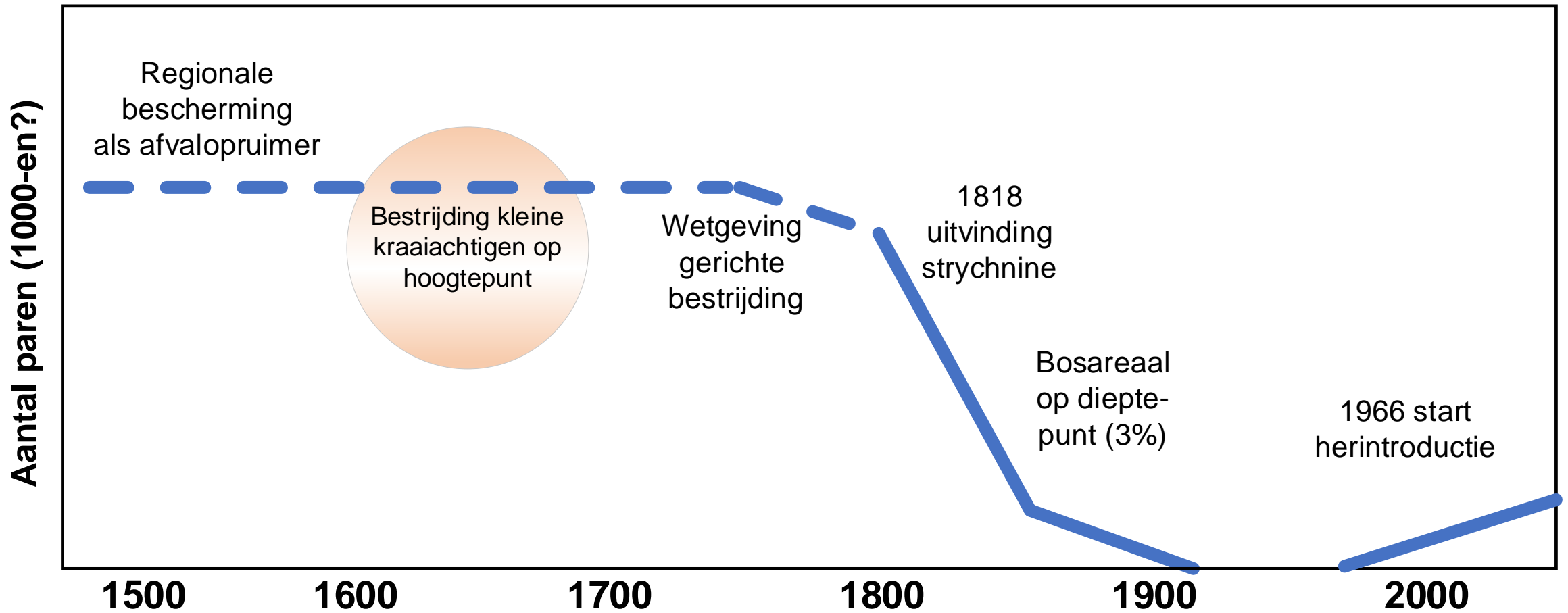

Regionale bescherming als afvalopruimer

Overgenomen uit Tatcliffe D. 1997. The Raven. Poyser

Indicatieve tijdlijn

Bestrijding: enkele voorbeelden

Streek	Land/regio (heden)	periode	gedode raven per jaar
Westmorland	Engeland, UK	1637-1637	174
Schleswig-Holstein	N-Duitsland	1738-1849	786
Graafschap Sutherland	Schotland, UK	1819-1826	280
Mecklenburg-Schwerin	NO-Duitsland	1834-1875	255
Noord-Wales	Wales, UK	1874-1902	17

Laatste broedgevallen in Nederland

Eerste herintroductiepoging in 1936

- Pieter Gerbrand van Tienhoven kon het verdwijnen niet verkroppen
- In 1936 9 Raven geïmporteerd uit Litouwen
- Een jaar laten wennen in een kooi in Hagenau
- In 1937 losgelaten maar daarna niet waargenomen.
- Brehm 1930 *“Zonder eenige terughouding moeten we helaas zeggen, dat de Raaf door haar roofzucht schadelijk is en niet geduld mag worden”*

Geestelijke vaders

Oriëntatie op herintroductie

MEMORANDUM

Bespreking dd.: 9/3/62 afd. Pravos
 Telefoongesprek
 Gevoerd door: M.B. AT met M. Goffe
 Betreffende: Raven (Corvus corax)
(zo mogelijk ook datum en nummer van de betrokken correspondentie vermelden)
(lezen of jansen)
 Paraaf: M

Afdeling of Functionaris		GEZIEN		WEL
		Datum	Paraaf	Stastomd voor archief
<u>AT</u>			<u>geh.</u>	(withoudend door de stelling P. en A. in te vullen)
<u>M.B.</u>				Dossier <u>a Corvidae</u> <u>G. Somers</u> <u>H. W. Schell</u>

Korte weergave van het besprokene:

*Vers het verkrijgen van lezen of jansen van raven (Corvus corax) kon heren-voor. wende men zich tot: Prof. Dr. W. Emers Landesbeauftragte für Naturschutz und Landschaftspflege Wilhelm Schellertstrasse 10 Tübingen
Schleswig Holstein*

No. 111-300-3-56

De eerste stappen

- Arend Timmerman bezoekt in 1960 ornithologisch congres in Hamburg
- Eerste ambtelijke verkenning 1961-1963 naar 'repatriëring Raven'
  - Hoe doe we dat?
  - Waar halen we ze vandaan?
  - Waar zetten we ze uit?
  - Hoe beschermen we ze?

<u>AANTEKENING</u> (vraag en antwoord)	
bij brief van/aan	
d.d.	letter ..... nr. ....
bespreking/tel.gespr. d.d. 7 oktober 1963 afd. Orn.	
gevoerd door M.Br.; J.R. en A.T. met Hr.Bijleveld	
ONDERWERP wederinvoering raaf als broedvogel in Nederland	
AAN: M.Br. <i>gr</i> J.R. <i>gr</i>	<p>De Heer Bijleveld, (W.W.F) heeft contact opgenomen met de heer Dr.Bruhl,Sleeswijk-Holstein, Dld. om via hem aan enkele jonge raven te komen- Dezelfde weg zal gevolgd worden als bij de haviken: aanvraag richten aan het Landesministerium voor Landbouw voor uitvoervergunning. Tevens heeft de heer Bijleveld contact opgenomen met Prof.Lorenz en Wachernagel te Basel over de wijze van uitzetten: twee methoden kunnen gevolgd worden.</p> <p>a. de jonge raven worden op een kunstnest opgefokt en als ze vliegvlug zijn, losgelaten. de kans is er dan dat ze uitzwerven en niet terugkeren.</p> <p>b.de jongeraven worden op een kunstnest opgekweekt onder een gasen kooi en zolang vastgehouden (ca.1½ jaar) tot de drang tot uitzwerven weg is. Daarna worden ze mogelijk gepaard losgelaten. De heer Bijleveld deelt mede, dat het de heer Wachernagel te Basel gelukt is, om raven in een voliere tot broeden te brengen. Een belangrijk element van het experiment, omdat dit volgens de heer Timmerman de mogelijkheid opent om in ~~wederinvoering~~^{gevangen} een groot aantal raven te kweken en dezen de vrijheid te geven. De kansen dat er overlevende broedparen blijven, worden daardoor zeer vergroot.</p> <p>Als plaats van uitzetting worden 3 mogelijkheden genoemd.</p> <p>a. De Hoge Veluwe. b. Het Kroondomein, c. Het Hertenservaat.</p> <p>De Heren Bijleveld en Mürzer Bruijns sullen contact opnemen resp. met de heer van Tuyll en met de heer Maliepaard.</p> <p>De gezamenlijke konklusie is,dat een goede voorbereiding noodzakelijk is: a. Literatuuronderzoek. b. inlichtingen vragen bij Bruhl en Wachernagel. c.Voorlichting aan jagers en jachtopzieners</p>
opnemen in het archief ja /neen D.A. 177	
8834200 bl. 9-'60	

Aanpak op hoofdlijnen

- Advies door prof. Lorenz en Wachernagel: opkweken in kunstnest in kooi, na 1,5 jr loslaten
- Aanvraag voor uithorsten aan ministerie van Landbouw in Sleeswijk-Holstein (D)
- Mogelijke uitzetlocaties: Kroondomein, Ugchelen-Hoenderloo, Hoge Veluwe
- Voorlichting aan jagers en jachtopzieners. “geen overhaaste stappen maken, bespreking lasten bezinken

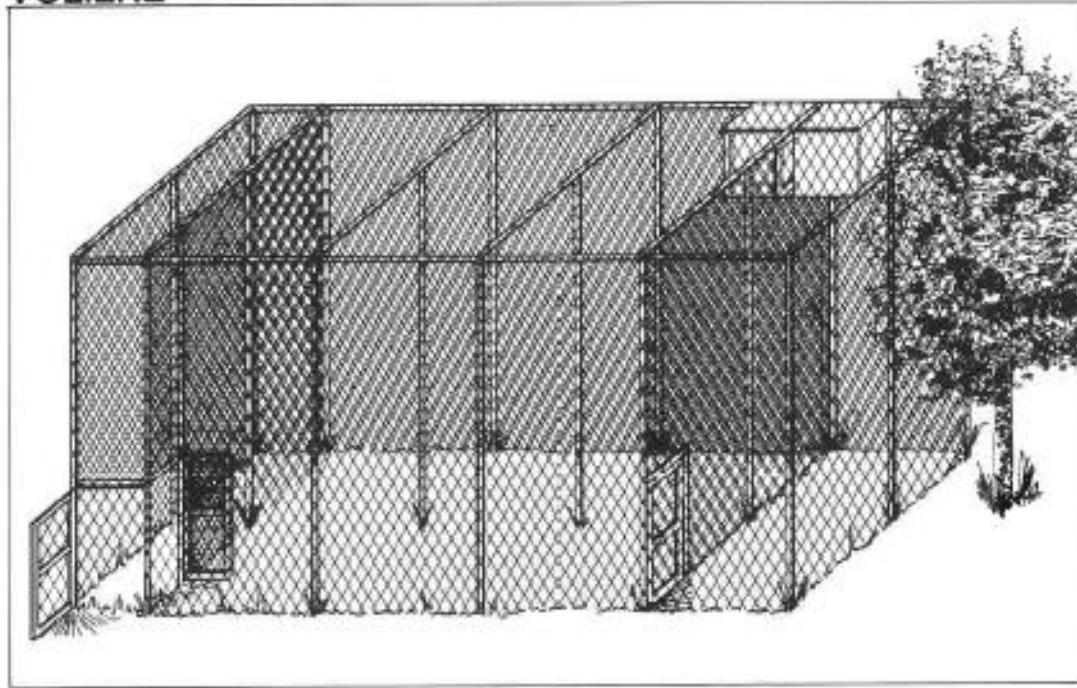

Geïmporteerde Raven

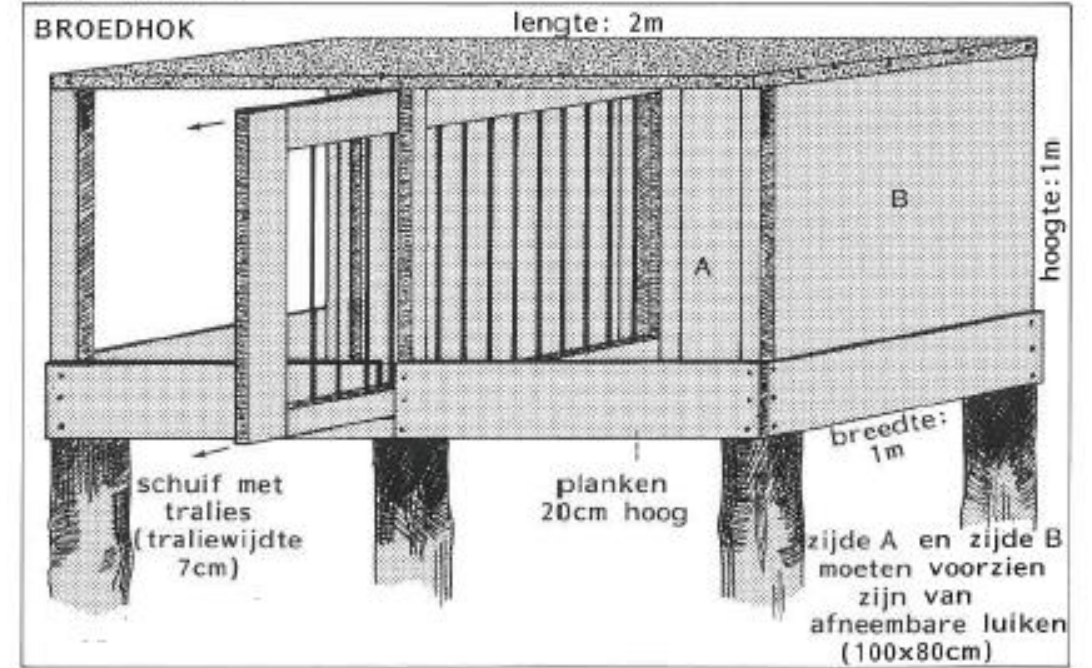
Jaar	Leeftijd		Herkomst		
	Adult	Juv	Sleeswijk-Holstein	voorm. DDR	Zwitserland
1966	1	4	5		
1967	1	14	15		
1968	0	0			
1969	0	5	5		
1970	0	5	5		
1971	0	9	9		
1972	0	0			
1973	0	24		24	
1974	11	20		29	2
1975	0	0			
1976	0	0			
1977	0	22		22	
Totaal	13	103	39	75	2
%	11,2%	89,0%	33,6%	64,7%	1,7%

De volière

VOLIERE

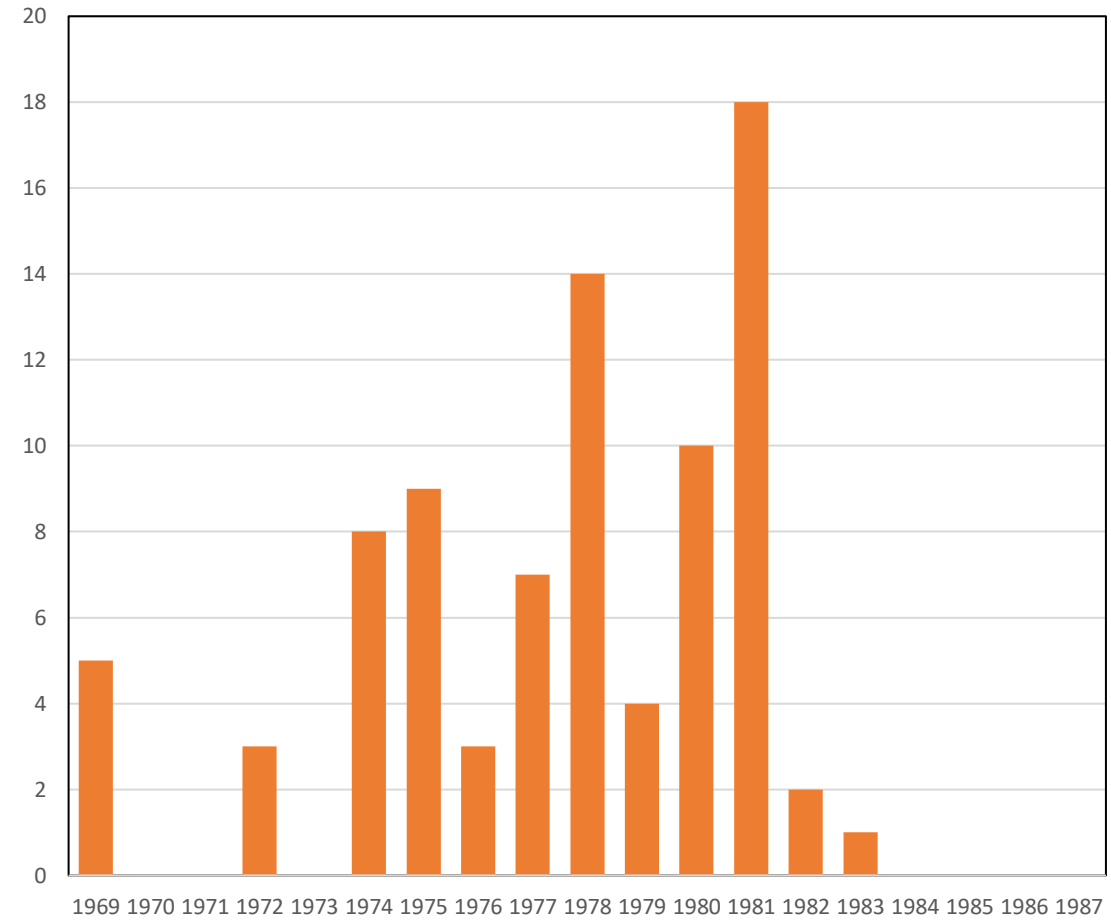

BRUTKASTE

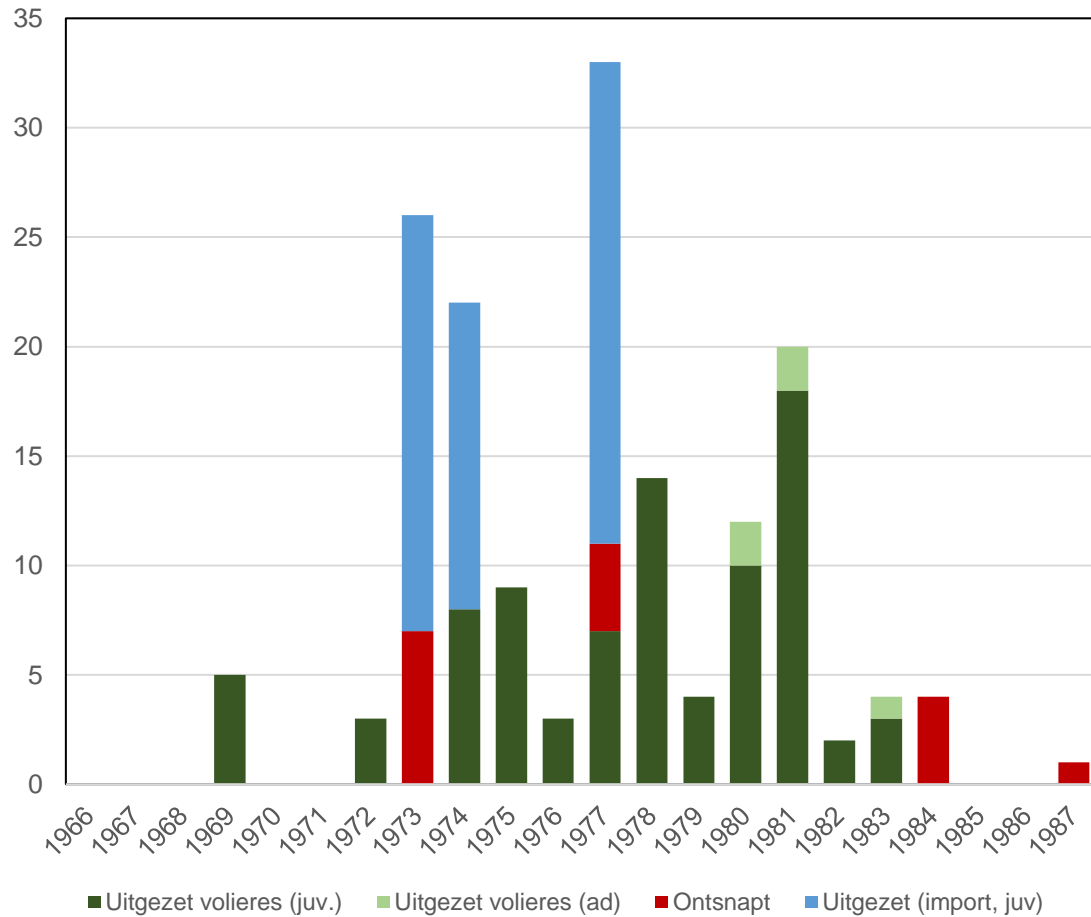

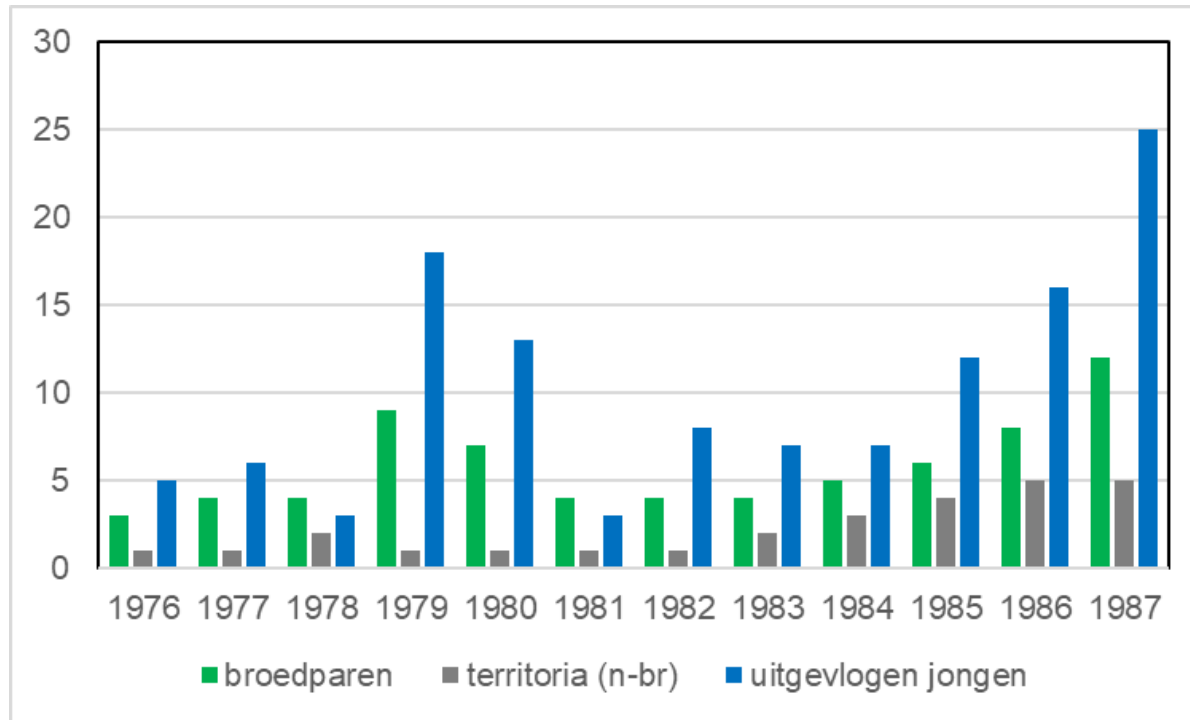
In volières geboren en losgelaten Raven

Uitgezette en ontsnapte raven

Broedresultaten in het vrije veld *in de introductieperiode*

PREMIUM
Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN
PROF. DR. W. ASSERBERGUS
DE W. DEERS
R. F. F. S. OTTEY
MEES TONKHAUS

22. 00
Lowick

DAGELIJKS BESTUUR
G. E. C. VAN TIESHOFVEN, VOORZITTER
DRS. M. F. L. J. BUIJKVELD, SECRETARIS
LAAN VAN PEK EN SOYEN 6-41
ZEIST
TEL. 0945-20

The World Wildlife Fund
WERELD NATUUR FONDS

Zeist, 12 februari 1968
Bulletin nr. 35

RAVENEXPERIMENT VAN W.W.F. en RIVON ONTWIKKELT ZICH GUNSTIG

Mogelijk nog dit jaar eerste raven

De gezamenlijke pogingen van het RIVON (Staatsbosbeheer) en het Wereld Natuur Fonds (Nederland) de sinds vele jaren in ons land uitgestorven Raaf hier opnieuw te introduceren, ontwikkelen zich gunstig.

Dezer dagen heeft de internationaal vermaarde Duitse raven-expert Dr. Eberhard Gwinner de vliegruimten op de Veluwe, in Zuid-West Drente en op de Utrechtse heuvelrug bezocht. Bij zijn onderzoek is hem gebleken, dat zich uit de jonge vogels reeds zes broedparen hebben gevormd. Het lijkt hem niet uitgesloten, dat hiervan ten minste één paar binnenkort tot broeden zal overgaan, zodat mogelijk over enkele maanden hier voor het eerst sinds meer dan veertig jaar weer in Nederland geboren Raven zullen vliegen.

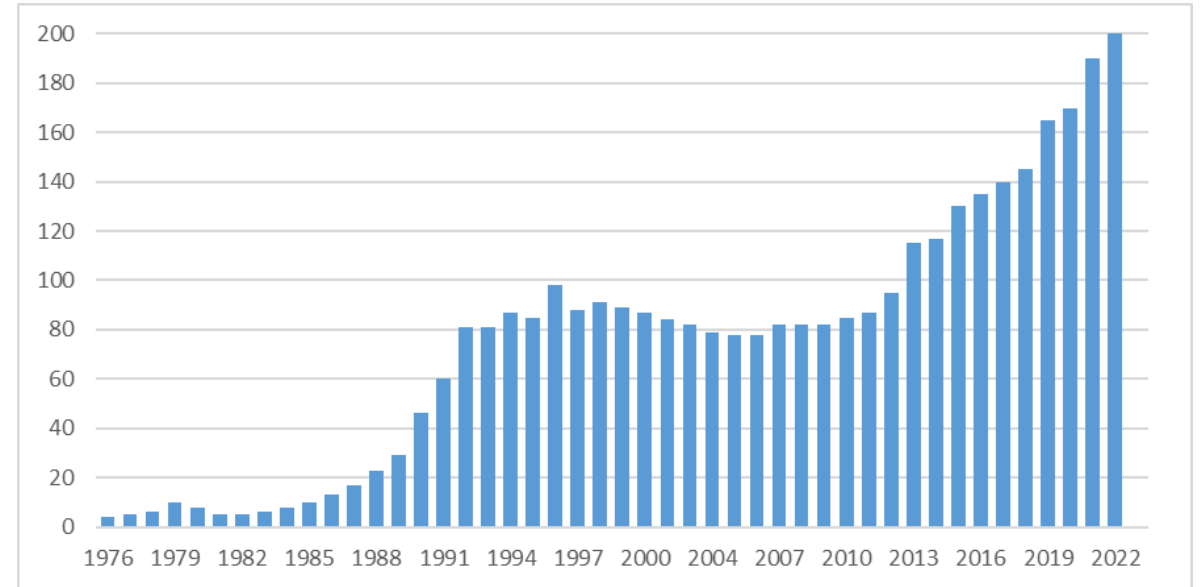
Andere tijden

“Er bestaat geen kans dat u toegelaten wordt tot de kooien op de Veluwe. Dit terrein is voor iedereen gesloten. In alle kranten wordt er aandacht aan de raven besteed, terwijl diverse weekbladen, T.V. en radio er aandacht aan geven.

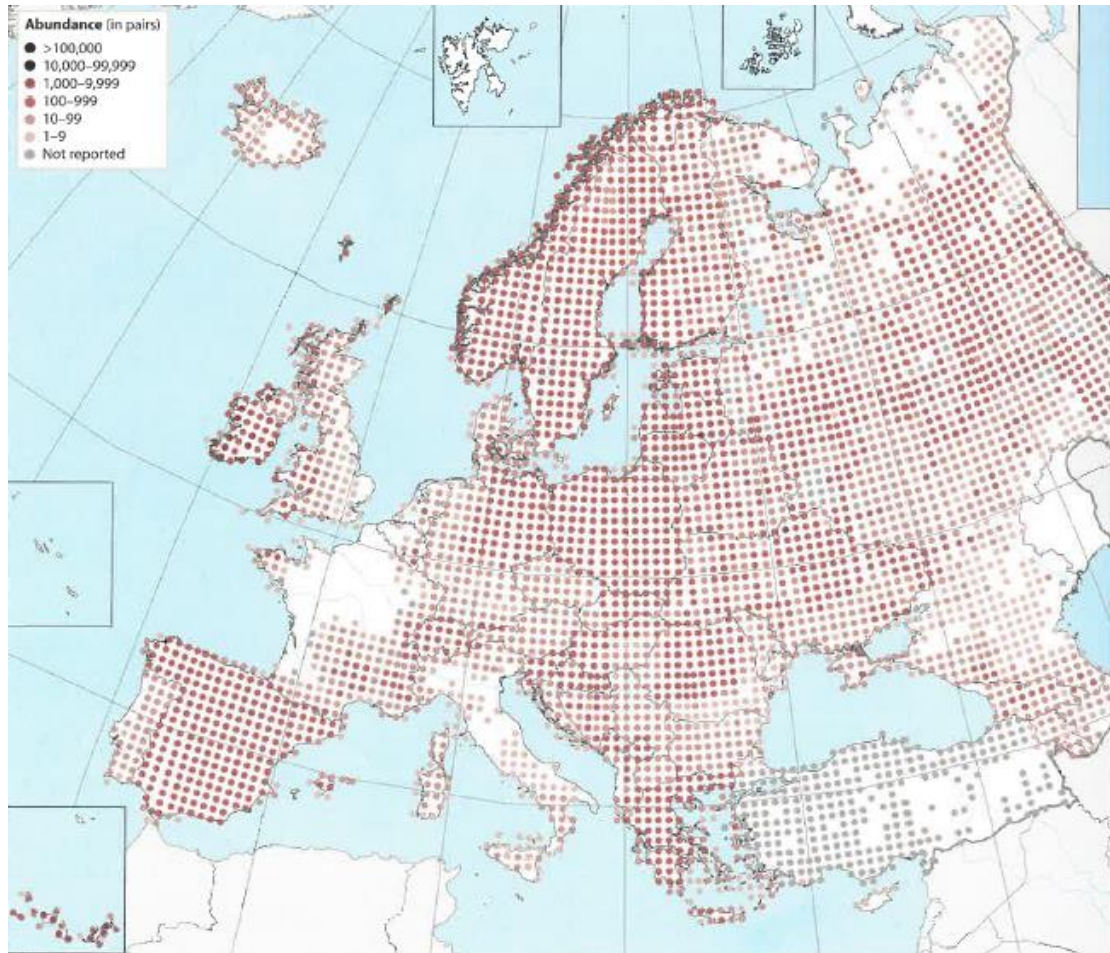
Iedereen kan, als hij goed leest en luistert, weten wat de bedoeling van het experiment is”

Herintroductie evident succes

Herintroductie en natuurlijke uitbreiding

Dank voor uw aandacht!

